

Impasse

Impasse? Jazeker! Het is een glashelder verhaal, vindt Van den Berg. Welk terrein je ook noemt - spelregels en techniek, materiaal, wedstrijdorganisatie, opleiding, selectie, bestuur, pr en marketing - in de kaats-sport heerst stilstand. En stilstand is achteruitgang. 'Sporten over de hele wereld zijn op alle fronten veranderd. Hoe kan de KNKB zich dan veroorloven om niets te doen? Behalve het perk verbreden en de opslag loslaten? Neem afstand van die verstikkende tradities. Als het zo doorgaat, bestaat het kaatsen straks nog slechts in historische boeken. En dat zou te belachelijk zijn voor woorden, want het is een goedkope en in principe populaire sport in Friesland.'

Waar Tjalling van den Berg de grootste problemen ziet, is nu voor de verslaggever nauwelijks meer te achterhalen. De woorden stromen uit zijn mond als lava uit de vulkaan. Soms verandert de toonhoogte omdat hij zijn verontwaardiging over 'de stilstand' niet onder stoelen of banken wenst te steken. Dan springen de woorden uit zijn mond als zalm uit een koude bergrivier. De doorstroming van de jeugd zou topprioriteit moeten zijn. Zo veel is wel zeker. 'Laat geen talent verloren gaan. De jeugd tussen 16 en 20 jaar valt nu tussen wal en schip. Daar moeten goede coaches op gezet worden, dat is de kwetsbare groep. Laat de commercie in volle omvang toe, dan kan de top zichzelf bedruipen. De bond faciliteert, zodat de verenigingen de opleiding en doorstroming van jongeren kunnen verzorgen, zoals de KNSB dat doet in

de gewesten. De kaatsbond doet nu alles en wie alles doet, doet niets.'

'Zes of acht gesponsorde topteams, erkend door de KNKB. Gas geven, waar wachten we nog op? Het publiek wil technische en dynamische kaatsers zien, zoals Johannes Brandsma vroeger, geen voorspelbare. Dus meer aandacht voor het tussenspel en materiaal dat op het bevorderen van het tussenspel wordt aangepast. De want, de bal, kijk naar andere sporten, waar dat ook is gebeurd. Kijk naar de pelotebal.' 'En dan dat 'hinne en wer gesutel'. Hou er toch mee op. Twee kaatsen, blokjes leggen, wisselen, het kost allemaal veel te veel tijd. Tijd waarin niets gebeurt en waardoor kaatsen zich niet leent voor televisie en derhalve voor de bijkomende *exposure*. Wedstrijden mogen niet langer duren dan twee, drie uur. Topkaatsen tussen 13.00 en 16.00 uur. Dat is lang genoeg. Mensen hebben nog meer te doen. Er is moordende concurrentie van ander sporten, van andere bezigheden, van andere vrijetijdsbesteding. En wedstrijden moeten spannender. Het moet korter, sneller, attractiever. Met een goede speaker die wat vertelt, die de mensen vermaakt en warm maakt voor wat er op het veld gebeurt.'

Revolutie

Tjalling van den Berg vindt eigenlijk dat, om het kaatsen te redden, er in de sport zelf een revolutie nodig is. Wachten op een nieuwe kaatsheld is te veel denken vanuit het spel zelf. Een geweldige speler,

die anders is dan anderen en ook verbaal nog eens zo goed is dat hij het publiek weet te trekken en te bekoren, tsja, dat is pure mazzel. Die komt maar eens in de zoveel jaar voorbij. En het kaatsen ontbeert de tijd om op de komst van deze nieuwe Johannes te wachten.

Wel nodig is dat de kaatssport aansprekende leiders krijgt, zowel op bestuurlijk als op technisch vlak. Van den Berg wijst op succesvolle duo's als Foppe en Riemer bij sc Heerenveen, Steve McLaren en Joop Munsterman bij FC Twente.

Kies ook in het kaatsen voor zo'n duo-model, is zijn dringende advies. Kies een voorzitter en een topcoach die een professionele cultuur ontwikkelen waar nu een ambtelijke cultuur heerst. Maak de lijnen kort en krachtadig. Neem leiders met charisma en besliskracht. Die gezien worden en wat tot stand kunnen brengen. Die rolmodellen zijn voor jongeren.

'Voor het kaatsen denk ik bij voorbeeld aan een combinatie van Tjisse Wallendal en André Tolsma, een man met visie en een man van de uitvoering. Maak Tolsma leider van een platform van coaches die niet in het kaatsen zijn blijven hangen. Op naar de eco-coach! Mede door mijn schreeuw is op het CIOS inmiddels een kaatscursus gestart onder leiding van Dirk van der Leest. Jongens als Dirk kunnen volkstammen aan jeugd en kader in beweging krijgen. Kaatsen is nu dus een echte sport!'

Wio Joustra

Het Nationaal Museum van het kaatsen in België: een ontdekkingstocht doorheen tijden en culturen ...

In het prachtige "Hôtel de Ville" te Ath heb ik er afspraak met Camille Rasson, een van de oprichters van het Nationaal Kaatsmuseum van België. Op de gerenoveerde zolderverdieping van dit gebouw, gebouwd tussen 1614 en 1620, kom ik terecht in een langspeelfilm van het "kaatsen", welke zijn aanvang heeft in de Middeleeuwen en nog steeds geen eind kent. Het is me onmiddellijk duidelijk dat hier een schat aan informatie en materialen uit de kaatswereld tentoongesteld staat en je de sfeer van de kaatsvelden kan voelen, ruiken, zien en zelfs nog kan herbeleven. De "kaatshistorie" van de Maya's, Egyptenaren, Grieken, Romeinen, verduidelijkt met behulp van een rijke collectie authentieke stukken en documenten, brengt je naar de hedendaagse tijd, welke wordt geïllustreerd aan de hand van films, postkaarten, foto's, schilderijen, posters ... Ik laat me gewoon meevoeren door deze hartelijke sfeer van het kaatsen, de symbolen, zijn regels en zijn folklore.

Voor ik nog maar één woord heb kunnen zeggen, toont Camille Rasson me een ijzeren bord, welke hij via internet heeft kunnen aankopen. Het bord is afkomstig uit Frankrijk en heeft het over een aangelegde kaatsbaan, welke in gebruik zou worden genomen. Het hele verhaal achter dit bordje wordt

me verteld en opnieuw is me duidelijk dat de balspe-len een hele lange weg, verspreid over verschillende landen, hebben afgelegd.

'Net na de oorlog van 40-45 was ik zeven jaar en werd ik "kaatsenzetter" (kaatsaanmerker). Het kaatsen werd een passie van mij en alles wat ermee te maken had, ging me fascineren en verzamelde ik. In die tijd hadden we niets anders dan kaatsen en werd het een passie.' Met deze zinnen begint Camille

Rasson te vertellen over zijn verzameling, welke uiteindelijk eindigt in maart 2001 bij de opening van het Nationaal Kaatsmuseum in Ath.

Samen met Jacques Renier, een hele goede vriend van hem en tevens ook gepassioneerd door alles wat met kaatsen te maken heeft, verzamelt hij vanaf 1990 al de onschatbare voorwerpen en ontstaat het idee om deze zaken ergens mooi uit te stallen. Natuurlijk waren zij reeds te bewonderen op tentoonstellingen

Vitrines vol met 'zilveren bestekken, horloges, medailles, tinnen voorwerpen, zandstenen, kristallen voorwerpen enzovoorts.' Foto: Geert Vandervelden.

'Mannequins'. Foto: Geert Vandervelden.

over heel het land, maar telkenmale dienden deze prachtige voorwerpen opnieuw thuis een plaats te krijgen, waar vrouwlief het op de heupen kreeg om steeds alles af te stoffen. De gemeente Ath werd als basis gekozen: die is voor Rasson en Renier niet veraf en bovendien situeert het gebouw zich in een streek waar heel veel geëkaatst wordt. Dankzij de schepen (wethouder) van sport,

Mr Claude Nasdrovisky, werd de zolderverdieping met zijn houtstructuur van kastanjeboom het onderkomen van het Nationaal Kaatsmuseum. Camille Rasson verklaart zijn doelstelling: 'Ik wou dat de herinnering aan het kaatsen bleef bestaan en dat de vele zaken uit het verleden welke te maken hadden met het prachtige spelletje behouden bleven. De fraaie collectie diende te worden uitgesteld op een

mooie plaats en zichtbaar voor iedereen. Zowel jonge als volwassen kaatsers, scholen en gewone bezoekers dienden te vervend te kunnen worden.' Alles wat zich in het museum bevindt, is authentiek en werd verkregen door het opzoekingswerk en de aankoop van de medewerkers van het museum, via het ter beschikking stellen door "oude" spelers, andere buitenlandse federaties, enz....

Het museum biedt je een waaier aan illustraties uit de kaats- en balsportwereld van vroeger en nu. Zo heeft Camille Rasson het over zijn collectie "mannequins". Dit zijn poppen welke authentieke kledij en toebehoren dragen van spelers van over heel de wereld: een Spaanse (Valencia), een Amerikaanse base-ballspeler, een kleine Franse kaatser, een Baskische en een Italiaanse kaatser. Met trots toont hij me twee meisjespoppen welke gekleed zijn in het Sari en een huwelijksccène in Siam (Gouden Driehoek, nu Thailand genoemd) uitbeelden. Ze slaan een grote, gevlochten bal naar elkaar, een spel dat tijdens het huwelijksfeest werd gespeeld. Iets verder kom ik dan een herenpop tegen die gekleed is in "gevangenskledij" en die een handschoen en kaatsbal vast heeft. Hier verneem ik dat in tijden van oorlog, vrijwilligers van het Rode Kruis het kaatsspel in leven hielden door verschillende wedstrijden te organiseren en te spelen. De opbrengst van deze wedstrijden werd dan aangewend om kaatsmateriaal te kopen en dit door te geven aan de gevangenen in de oorlogskampen, zodat ook daar wedstrijden konden worden gespeeld.

Wanneer ik verder ga, kom ik terecht in een werkplaats waar handschoenen worden gemaakt. De tafel, de naaimachines en het toestel voor het "omdraaien" van de handschoen tonen aan hoe deze handschoenenmaker dit beroep heeft uitgeoefend. Van deze tafel ga ik dan richting scheidsrechter, die de handschoen dient na te kijken voor de wedstrijd. Ook hier wordt weergegeven hoe alles in werkelijkheid gebeurt.

De evolutie van de handschoenen en de bestanddelen ervan zijn tevens mooi uitgesteld. Prachtige exemplaren tonen aan dat deze eerst dienden om alleen de hand te beschermen, maar uitgroeiden tot tuigen die gebruikt werden en worden om de bal zo ver mogelijk terug te slaan. De bierviltjes, speelkaarten, kleine talons (nappen) maken plaats voor versterkingen in plastic, licht metaal, koolstofvezels en zelfs bodems van motorhelmen. Het principe is de bal moeiteloos terug te slaan, gebruik makend van de opslagsnelheid.

Na de mooie collectie handschoenen kom ik bij twee dames terecht welke kaatsballen aan het maken zijn. Tientallen ballen van over heel de wereld liggen mooi naast mekaar, wachtend om bekeken en geanalyseerd te worden. Opschriftkaartjes maken het de bezoeker makkelijker om zich een weg te vinden in de "kaatsballenwereld". De fabricage van onze "oude" ballen begon met de aanmaak van een "kern", bestaande uit allerlei afvalmateriaal, zoals doeken, leder en een maatje zand. Nadien werd dit samengeperst en omringd met dun hennepouw; de bolvormige

'Attitudes de pelotaris'. Foto: Geert Vandervelden.

kern kreeg dan een kleedje bestaande uit lamsvel. Dit was het werk van de vrouwen die thuis werkten in de regio's Ath, Houdeng, Ham-sur-Heure, Geraardsbergen en Marchienne (Frankrijk). Later maakte deze ambachtelijke wijze plaats voor de fabrieksmatige vervaardiging van ballen uit plastic en PVC-korrels. Zonder weten kom ik opeens terecht in een didactisch parkoer, waar ik de rijke geschiedenis van het "kaatsen" doorloop en wegdroom naar een tijd duizenden jaren voor ons eigenlijk tijdperk. Prenten, postkaarten, schilderijen, gedetailleerde vakliteratuur leren me dat er reeds balspelen waren in Meso-Amerika en dat eind 15^e eeuw de Azteken de cultus van de bal uitoefenden. De bal was op dat moment het symbool van de Zonnekoning. Verder op het parkoer kom ik Egyptenaren, Lodewijk XIV en zijn edelen tegen, welke verstokte beoefenaars waren van de balspelen. Disciplines zoals "courte paume"

en "longue paume" worden er mooi geïllustreerd. Een binnengalerij, bevattende talrijke foto's van oude gloriën, een deel van de literatuur en discografie met betrekking tot "la Petite Reine Blanche" ("de Kleine Witte Koningin", gebruikt bij het jeu au tamis), de eerste lokale reglementen nog voor de oprichting van de Koninklijke Belgische Kaatsbond (1905), die binnengalerij dus maakt me wegwijst in het verschil tussen (hand-) balspelen en andere balsporten, zoals bijvoorbeeld voetbal. Wat natuurlijk typisch is aan een museum, zijn de trofeeën. Ook hier vind ik een schat aan trofeeën terug, alle mooi uitgesteld in vitrines en verwijzend naar een winnaar of toernooi. Zilveren bestekken, horloges, medailles, tinnen voorwerpen, zandstenen, kristallen vazen enzovoorts kleuren deze prachtige zolder op. Eén specifieke trofee komt me bekend voor: de gouden handschoen. Ik kan op het opschrift lezen dat

deze eigendom is van Léon, welke deze in 1974 voor zijn uitstekende prestaties heeft ontvangen. De eerste werd in 1973 uitgereikt aan José Letroye.

Wanneer ik Camille vertel over de zilveren bal welke in Friesland aan de beste speler van de PC wordt uitgereikt, neemt hij me mee naar een speciale kast. Hier zie ik drie prachtige, grote zilveren ballen liggen, net alsof ze nog in leven zijn. Met fierheid vertelt hij me dat tussen 1839 en 1957 elk jaar een grote wedstrijd (type PC) plaatsvond te Brussel op de Zavel. De beste speler van deze wedstrijd, gekozen door de kaatsers zelf, kreeg de zilveren bal uit handen van de koning. Het gulden boek dat hierbij hoort en ook te bewonderen is in het museum, bevat prestigieuze handtekeningen van de Koningen Albert I, Leopold II, Leopold III, van Koningin Astrid, enzovoorts. Camille zegt dat deze zaken de mooiste, meest waardevolle exemplaren van het museum zijn en dat hij heel trots is deze te kunnen tonen aan tal van liefhebbers.

Wanneer ik de hele collectie op deze zolder zie, vraag ik me af of hij een idee heeft over de hoeveelheid van materialen. Zonder nadenken geeft Camille me aan dat het museum honderden soorten ballen heeft, meer dan 100 verschillende handschoenen, meer dan 350 verschillende soorten postkaarten waarop het thema “kaatsen” te zien is, meer dan 300 boeken in zijn bibliotheek heeft staan en ongeveer 50 wedstrijdtruitjes bezit. Verder heeft het museum ook nog een reservelokaal waar nog tal van zaken liggen te wachten op een mooie plaats in een galerij. Het museum heeft elk jaar twee specifieke momen-

ten: eind februari, begin maart is er steeds een tentoonstelling in de grote zaal “Des Pas Perdus” van het gemeentehuis van Ath (Hôtel de Ville), met iedere keer een verschillend thema. In 2009 was het thema “postkaarten”, verwijzend naar het kaatsspel. In 2010 zal dit een tentoonstelling zijn van kunstbeelden die met het kaatsen te maken hebben. Het andere moment is de Dag van de Belgische kampioenen. Midden november worden alle kampioenen van 1° nationale tot en met miniemen alsook de muurkaatskampioenen uitgenodigd en in de bloempjes gezet. In België is het Kaatsmuseum uniek binnen de verschillende sportdisciplines. Geen enkele andere sport heeft een museum dat zo wordt beheerd als het Kaatsmuseum. Het museum wordt uitsluitend gerund door vrijwilligers. In de Raad van Bestuur zetelen er 15 mensen, welke ieder op hun manier werken aan dit prachtig concept. Buiten dit zijn er ook nog de “Vrienden van het Museum”, welke zorgen voor de organisatie van bepaalde activiteiten en de opbrengst daaruit schenken voor de verdere uitbouw van het museum.

Er wordt ook een driemaandelijks infoblad, *La Balle au Bond*, uitgegeven, met daarin heel wat informatie en mooie artikels. Jaarlijks komen tussen de 800 à 1.000 bezoekers over de vloer. Dat lijkt misschien niet erg veel, maar het museum is slechts open op zondagnamiddag van 14.30 tot 18.00 uur en dit van 1 april tot 30 september. Voorts worden groepen op afspraak ontvangen. Bepaalde kaatsartikelen (bijvoorbeeld kaatsballen,

prenten, boeken, stickers) zijn ook te koop in het museum of kunnen via de website www.museenationaldesjeuxdepaume.be besteld worden.

Na het proeven van het smaakvolle bier “Gant d’Or”, dat alleen in het museum is te krijgen, ontwaak ik uit de prachtige historische en culturele achtergrond die de kaatswereld ons te bieden heeft. Ik heb een leerrijke “weg” kunnen afleggen in dit museum en dit onder de deskundige leiding van Camille Rassin. Nog meer ben ik van het kaatsspelletje gaan houden en ik raad iedereen aan om zich ook eens weg te dromen in de wondermooie wereld van het kaatsen door een bezoek te brengen aan het Nationaal Kaatsmuseum van België.

Geert Vandervelden
(Belgisch kaatsbondscoach)

Naschrift redactie

Eind jaren negentig is een delegatie van Belgische kaatsliefhebbers op bezoek geweest in het Kaatsmuseum te Franeker om zich te laten inspireren voor het toen nog op te richten Kaatsmuseum in Ath. Dat is kennelijk gelukt: er zijn heel wat overeenkomsten in opzet en structuur van beide museums.

Swerkkaatsen en bezems

‘t Gaat gelukkig aindlik de goeie kant op met ‘t kaatsen. Al jarenlang wort d’r keken na ferbetterings fan ‘t eeuwenouwe spultsy om ‘t ‘n hele overdåg én foor de speulers én foor de toeskouwers antreklik te houwen. Bredere perken, gyn opslaghokken meer, maar één lyn en frije funksyferdeling bij ‘t ferdedigend opslaan bij ‘n kaats. De overgang fan sokken na sportskoenen lait al feer achter ôns. At ‘t tunworige skoeisel fan de hând, de mepmof, ‘n ferbettering is, derover dinke wy niet allegaar gelyk.

De kaatsbond is ok al jaren seekende ‘t kaatsen as folksspul ‘n groater ferspraidingsgebied te geven. Fan de noordwesthoek fan Fryslând út sou ‘t dos soa starichysan in de hele prevínsy organiseerd speuld worre motte. Maar wij raize niet na de Saksise Stellingwerven, maar na Súd-Amerika om der sien te laten hoe goed at wy ôns internasjonel mete kinne in farianten fan ‘t Frise kaatsen. Wij swerme de leste jaren de wereld over, flige deur ‘t swerk om, met baide benen weer op ‘e grônd, sien te laten wer’t ‘n klain kaatsland dos groat in weze kin.

Derom is ‘t ok niet soa gek om sels met ‘n nije fariant te kommen: ‘t swerkkaatsen. Dat swerkkaatsen, de naam sait ‘t al, kin over de hele wereld speuld worre. En ‘t mooie is, dat danksij de boeken over Harry Potter, de jeugd, at ‘t nou in Tibet of Tanzania is, al weet wer’t ‘t over gaat at je ‘t woord swerkkaatse noeme. ‘t Is alleen nag ‘n kwessy om de regels internasjonaal goed opnander ôf te stimmen.

Swerkkaatsen doene je met ‘n luchtbâltsy en derom kin ‘t overal op skoalplainen speuld worre, krekt as froeger. Want op de skoalplainen mot ‘t swerkkaatsen fansels beginne. En op de sportfeldsys in de weunwiken. Danksij de Johan Cruijff Foundation en finânsjele bijdragen fan ‘t PC-bestuur wort aansen tot in de onferklarber beweunde wiken in de groate wereldstâden op die spesjaal anlaide sportfeldsys ok ‘t swerkkaatsen speuld. Bij ‘t swerkkaatsen slane je nag ouwerwets met de bloate hând. En ‘t gaat niet om prizen, de ‘luxe voorwerpen’ fan froeger, of om goudene euro’s as fariant op de Goudene Wullems fan Menaam. Swerkkaatse biedt derom groate kânsen foor de jeugd in die soanoemde aarme lânden, der’t alleen de machthewwers ryk binne.

Ni, ‘t in Down South, ‘t Luwter Techum introduceerde swerkkaatsbâl kin wel ‘s ‘t goeie antwoord weze op ‘n draigend weromlopen fan soawel kaatsers as toeskouwers. Te beginnen in ôns aigen prevínsy Fryslând mot op de basisskoalen ‘t swerkkaatsen ‘n fast onderdeel fan ‘e gimmestyk worre. ‘t Kin niet âns of ‘t swerkkaatsen sil in Fryslând ‘n hoge flucht nimme. ‘t Is derom ok loochys dat ‘t hoofdbestuur, weet hewwend fan de mooglikheden die’t ‘t swerkkaatsen biedt, d’r foor koazen het om ‘t bondsbero in ‘t hart fan de prevínsy, in sportstâd Heerefeen, del te setten.

De spulregels fan ‘t swerkkaatsen sil ik hier niet útlêge. Soek maar even op google: zwerkbâl door de eeuwen heen. Dan wete jim wat ‘n snaai is, beukers,

‘n slurk, drivers, ‘n wachter en ‘n soeker, knoerte en skrepele. De goudene snaai is de hoofdpriis. Wij hewe op ‘t Bildt ‘n prachtig foorbeeld fan soa’n ouwe snaai: De Ouwe Griep, in 1794 deur drie Froubuurtsters as kaatspriis út Beetgum snaaid. En wy hewe ok ‘n goed foorbeeld fan ‘n soeker. Die mot de snaai pakke en dan het die ploeg wonnen. ‘n Soeker is niet soa groat, heel behindig en aigenlik de belangrykste speler. Dat is fansels de omskriving fan nou Bilkert Piet Jetse Faber.

Maar heel belangryk bij ‘t swerkkaatsen binne de bezems. Bij ‘t kaatsen hewe wy die bezems nag niet. Dat mot fansels gau weze om de overgang fan ‘t kaatsen naar ‘t swerkkaatsen niet te groat te maken. En wij hewe die bezems ommers ok foor ‘t behouwen bliven fan ôns kaatsen hard norig.

Leendert Ferwerda